

Nr 41.

Ankom till riksdagens kansli den 19 maj 1916 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten, dels ock en i anledning därav väckt motion.

Närvarande: herrar Alexanderson, Söderbergh, Stärmer *), Knut Larsson *), greve Spens, Dahl, Köhlin, Permansson, Lindhagen, Persson i Norrköping, Gustafsson i Örebro, Karlsson i Fjäl, Borg, Holmdahl, Igel och Lorentzon *).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 7 april 1916 dagtecknad proposition, nr 146, som hänvisats till lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om inskränkning i inmutningsrätten.

Härigenom förordnas som följer:

Inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län må under tiden intill den 1 oktober 1917 endast för kronans räkning inmutning ske å kronojord, som ej under ständig besittningsrätt innehaves eller är till boställe anslagen.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1916.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande lagförslag, får utskottet hänvisa till propositionen.

Motion.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehått en med anledning av densamma av herr *Asplund* inom första kammaren väckt motion, nr 105, däri motionären hemställt. »att riksdagen ville allenast på följande villkor bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 146 angående sådan inskränkning i inmutningsrätten, att inmutning endast må äga rum för kronans räkning å viss kronojord inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, nämligen

A) att nämnda inskränkning för närvarande bestämmes att gälla intill den 15 juni 1917 i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 1 oktober 1917;

B) att för kronans räkning under innevarande år genom Sveriges geologiska undersökning eller på annat sätt utföres en undersökning av å ifrågavarande kronojord belägna, ej utmålslagda men till sitt läge kända fyndigheter jämte malmletning å närliggande områden.»

Till stöd för sin hemställan har motionären anfört:

»Uti en den 8 innevarande april avlämnad proposition nr 146 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antagandet av en lag, som stadgar, att »inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län må under tiden intill den 1 oktober 1917 endast för kronans räkning inmutning ske å kronojord, som ej under ständig besittningsrätt innehaves eller är till boställe anslagen». Sedan en proposition av liknande innehåll, avseende tiden intill den 1 oktober 1916, framlagts för 1915 års riksdag, föreslog jag, med anledning av herr justitieministerns i detta sammanhang gjorda utfästelse att *snarast möjligt* vidtaga åtgärder för en bättre och mera stadigvarande lösning av frågan om rätt att tillgodogöra sig mineralfyndigheter å kronojord, uti en motion nr 75 i första kammaren ett uttalande från riksdagens sida, att härvid största vikt måtte läggas därpå, att malmerna förädlas inom landet, samtidigt med att statens jordägarerätt och intressen i övrigt fullt tillgodoses. Denna motion föranledde visserligen ingen riksdagens åtgärd, men då jag innevarande riksdag, på grund av att den utlovade snara utredningen ännu icke blivit igångsatt, förnyade min motion, vann densamma stor majoritet inom första kammaren, och då en likalydande, inom andra kammaren väckt motion enhälligt tillstyrkts av dess fjärde tillfälliga utskott, torde man få hoppas, att en riksdagens skrivelse i motionernas syfte skall komma till stånd.

Såväl uti dessa motioner som även i den debatt, som uppstod vid frågans behandling i första kammaren, framhölls mycket starkt behovet icke blott av malmförädlingens kraftiga understödjande för framtiden utan även av att med allra snaraste åtgärder i detta syfte måtte vidtagas, och framhölls som skäl härför bland annat de enastående konjunkturen, som för närvarande råda på världsmarknaden och torde komma att fortvara flera år framåt. Jag vill i detta hänseende åberopa ur herr Kjelléns anförande följande ord: »Bland allt dunkel, som döljer för oss framtiden efter det stora krigets slut, står åtminstone det klart, att det kommer att bliva en *efterfrågan på järn*, som aldrig någonsin förut i mänsklighetens historia, till ersättning för de oerhörda massor, som förbrukats. Vi gå uppenbarligen mot en konjunktur förutan like för järnproducerande länder. Men, mina herrar, det är en stor skillnad om ett land går in i denna konjunktur såsom övervägande malmexporterande eller som övervägande järnexporterande. Ett land, som uteslutande eller övervägande utför råvaror, kommer utan tvivel i större beroende av det land, som upptager och förädlar råvaran, än ett land, som kan på jämnbördig fot utväxla fabrikat mot fabrikat. Jag har många gånger förut, även i riksdagen, erinrat om, att det förra sättet för förvaltningen av ett lands produkter är betecknande för ställningen såsom en ekonomisk *koloni*.»

I andra februarihäftet 1916 av »Svensk export» finnes intagen en artikel, »Affärsutsikterna år 1916, under och efter kriget», som närmare belyser detta förhållande, vilket jag här vill till en del citera. Där säges beträffande

Järn.

»Omedelbart före krigets utbrott utgjorde Europas tackjärnstillverkning cirka 40 miljoner ton, varav 10.3 miljoner ton producerades i Storbritannien, 19.3 miljoner ton i Tyskland, 5.3 miljoner ton i Frankrike och 2.5 miljoner ton i Belgien. Därav exporterades av de nämnda landen inalles 15.7 miljoner ton till andra europeiska länder, däri inbegripet även maskiner.

Nu är Belgiens export slut. I Frankrike har bristen på arbetskraft och den ökade ammunitionstillverkningen även så gott som fullständigt gjort slut på möjligheterna för en export. I Tyskland äro förhållandena analoga och de mängder, som finnas tillgängliga för export, gå till de allierade eller till Skandinavien, Holland, Schweiz och Rumänien. Övriga länder äro hänvisade för sin järnimport uteslutande till Storbritannien.

Men i Storbritannien är produktionen minskad avsevärt och importen av järnmalm har nedgått med en halv miljon ton för år 1915. Storbritanniens järnproduktion för år 1915 kan därför ej anslås högre än 9 miljoner ton, medan importen av järnmaterial utgjorde 1.3 miljoner ton eller 1 miljoner ton mindre än före kriget.

Förenta staternas tackjärnsproduktion utgjorde år 1913 31 miljoner ton. Denna produktion, som efter krigsutbrottet utvisade en minskning, steg snabbt och torde under 1915 snarare ha över- än understigit den för år 1913, och av allt att döma nalkas Förenta staterna maximum av sin produktionsförmåga. *Exporten* av järnmaterial från Storbritannien, Frankrike, Belgien och Tyskland samt Förenta staterna, som under *normala* förhållanden uppgår till nära 16 miljoner ton, disponerar nu över ett överskott av exportledig vara av endast 7 miljoner ton, varav 3.4 miljoner i Storbritannien och 3.6 miljoner i Förenta staterna. Därav framgår, att de länder, som hittills furnerat sig i dessa länder, stå inför en brist, som ej torde komma att försvinna så länge kriget varar. Prisen ha också stigit och komma att stiga än ytterligare.

I och med fredens undertecknande komma alla nationer att åter ha fri tillgång till världens marknader. Tackjärnsproduktionen kommer vid denna tid troligen att ha reducerats till 25 miljoner ton, varav 13.5 för Tyskland och 9 miljoner för Storbritannien. Av denna mängd komma 21 miljoner ton att gå till respektive länders inhemska konsumtion, medan cirka 4 miljoner ton komma att exporteras till andra länder.

För närvarande sparas det i alla länder med järnkonsumtionen för andra än krigsändamål och detta kommer att fortgå intill fredsslutet. Omedelbart efter kriget och med upphörandet av den stora efterfrågan å krigsmateriel kan man vänta, att någon tid skall förgå innan den normala handelns avsättningskanaler åter öppnas. Men efter ett par månader torde denna omläggning ha kommit igång, och de första tecknen till en bättring skola då framträda. I alla stater skall man skynda sig att ersätta vad som försumrats i underhåll av järnvägar och deras materiel, av byggnader av olika slag m. m., medan ännu mera brådskande reparationsbehov skola göra sig gällande i Belgien, Frankrike, Polen och Balkanländerna. Allt tyder på att den stagnation i järnmarknaden, som måste inträda omedelbart efter fredsslutet, blir av mycket kort varaktighet och skall gradvis övergå till en livlig efterfrågan med snabbt stigande priser.»

Beträffande *koppar* säges i samma uppsats: »— — — Vad som än händer, koppar skall man dock ej kunna undvara och efter avmatt-

ningen efter kriget skall man av en följande högkonjunktur gott vänta sig en stegring av kopparprisen upp till 200 pund sterling och därutöver.»

Då, såsom i förut omnämnda motion närmare påvisats, redan utan ökning av vår nu pågående malmbrytning, varav en stor del exporteras, tillgången på kända fosforfattiga malmer icke kan med säkerhet beräknas vara tillräcklig för en längre framtid, och då redan nu genom de stora utländska inköpen av malmfält med sådan malm svårigheter uppstått att vidmakthålla den nuvarande produktionen av prima svenskt järn, är det utan vidare klart, att för en avsevärd ökning av denna produktion, så önskvärd på grund av de närmaste årens beräknade utomordentliga konjunkturer, det måste vara ett ofrånkomligt villkor, att nya fosforfattiga malmfyndigheter bliva uppdagade och tillgodogjorda. Som bevis för behovet härav kan ju anföras, att malmkommissionen, i fråga om anläggande av ett elektriskt smältverk, baserat på Porjus-kraft ansett nödigt att utreda, icke blott möjligheten att anskaffa tillräckliga kvantiteter träkol, utan även huruvida från de staten tillhöriga fosforfattiga malmfälten i Norrbotten kan erhållas beräknat behov av 50,000 ton fosforren malm årligen.

Vid sådant förhållande måste man känna sig ganska tveksam inför det nu framlagda förslaget om ytterligare förlängning av det sedan 1902 gällande förbudet mot inmutning av fyndigheter å den övervägande delen av de malmförande trakterna i den norra hälften av vårt land. Detsamma gäller givetvis även om andra där eventuellt förekommande malmer, i främsta rummet kopparmalmen. Vi äro ju sedan länge för erhållande av denna för oss oundgängliga metall huvudsakligen hänvisade till import, och vilka svårigheter, som härvidlag möta, är ju alla bekant. Dessutom måste ju här ovan antydda sannolikheter för abnormt höga kopparpriser även lång tid efter kriget göra det i högsta grad önskvärt, att intet underlåtes, som kan möjliggöra upptäckten så snart som möjligt av kopparmalmsfyndigheter, vartill indicier finnas såväl i Jämtlands som vissa delar av Västerbottens lappmarker, där även den för oss så nödvändiga svavelkisen möjligen skulle kunna påträffas i brytvärda mängder.

Det var med tanke härpå, som jag i min malm-motion förordade provisoriska bestämmelser, varigenom, intill dess gruvlagstiftningen i sin helhet blir slutgiltigt ordnad, enskilde kunde få rätt att eftersöka och under vissa villkor, som helt trygga såväl kronans rätt till jordägareandelen och till inlösen även av upptäckarens andel som det allmännas intresse, att malmen blir förädlad inom landet, tillgodogöra sig malmfyndigheter å kronomark även inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Uti den nya propositionen om fortsatt inmutningsförbud

har emellertid departementschefen förklarat, att sådant uppenbarligen icke kunde ifrågakomma vid en tidpunkt, då den nyss tillsatta gruvstadgekommittén stode i begrepp att börja sitt arbete. Skulle emellertid kommittén under sitt sysslande med hithörande frågor komma till den uppfattningen, att inmutningsrätt å kronojord lämpligen bör, i någon form, tills vidare upplåtas för enskilda, torde, säger departementschefen, »kommittén icke underlåta att därom göra framställning, vilken då lär bli föremål för särskild prövning». Jag kan därför icke vidhålla min förra föresats att med anledning av denna proposition motionsvis föreslå sådana provisoriska bestämmelser, men då jag å andra sidan har föga hopp om att sagda, den 23 februari 1915 utlovade, men först den 10 mars i år tillsatta kommitté, vilken för övrigt icke lär komma att träda i funktion förrän någon gång till sommaren, skall inom den närmare framtiden komma att göra framställning i antydda syfte, så tar jag mig friheten att framställa ett annat förslag, varigenom å ena sidan åtgärder genast kunna vidtagas för eftersökande av malmer till främjande av malmförädlingens tillväxt och å andra sidan de svåraste stötestenarna för gruvstadgekommitténs arbete skulle kunna undanröjas och ett slutligt resultat hastigare ernås.

Inmutningsförbudet beträffande kronomark, som till sin ordalydelse innefattar ett monopol för kronan att å sådan mark verkställa inmutning, har beträffande sitt viktigaste område, Norrbottens län, nu nått konfirmationsåldern, sin femtonde vår. Likväl har, om man undantar specialundersökningar å ett par kopparmalmsfyndigheter inom Gellivare och Jukkasjärvi socknar samt en undersökning längs Inlandsbanan, som något berört Jokkmokks socken, så vitt jag har mig bekant, staten icke alls under denna långa tid i någon mån sökt taga detta sitt monopol i bruk. Nu finnas en hel mängd fyndigheter å ifrågavarande kronomark, som äro till sitt läge, men ingalunda till sitt värde närmare kända, antingen därigenom att de varit före förbudets tillkomst inmutade, men sönats, eller blivit efteråt upptäckta och för upptäckarerrättens bevarande antingen anmälda eller gjorda till föremål för ansökan om koncession, som emellertid icke i något fall beviljats, »i väntan på den nya gruvlagstiftningen».

Jag har som bilaga till motionen fogat en förteckning å dessa fyndigheter med korta anteckningar och litteraturhänvisningar för sådana av dem, som blivit besiktigade och beskrivna. Det stora flertalet av dem torde icke vara brytvärda, men om många gäller dock, att de ej blivit tillräckligt undersökta för att man skall kunna avgöra denna fråga. I många fall har intet arbete utförts å dem, och då de ofta varit full-

ständigt jordtäkta har deras värde icke kunnat bedömas. Inmutningar på grund av lösa malmstenar ha även förekommit, utan att man bemödat sig om att eftersöka deras moderklyft. Därför är det ingalunda omöjligt, att brytvärda malmfyndigheter skulle i några fall kunna anträffas vid en mera rationell undersökning av dessa anledningar.

Om en sådan anställdes under innevarande år för statens räkning exempelvis genom Sveriges geologiska undersökning, skulle således den inhemska malmförädlingens intresse av att nya malmer eftersökas omedelbart, så långt möjligt är utan inmutningsrättens frigivande, vinna nödigt beaktande. Men därigenom skulle även andra fördelar vinnas. Den blivande gruvlagstiftningen, den må nu bliva byggd på koncessions- eller inmutningssystem, torde ej kunna komma ifrån nödvändigheten att genom bestämmande av vissa förmåner för dem, som upptäcka nya malmfyndigheter, så mycket som möjligt söka uppmuntra till malmetning. Sådana fyndigheter, som förut varit föremål för inmutning, och om vilkas läge vem som helst kan göra sig underrättad genom en enkel undersökning i bergmästareämbetets arkiv, böra, om de efter den nya lagstiftningens antagande skulle komma att bli föremål för ansökan, icke upplåtas på lika förmånliga villkor som verkligen nyupptäckta. Det Kungl. Maj:ts förslag till lag angående gruvdrift å viss kronojord av år 1910, som gruvstadgekommittén fått i uppdrag att överarbeta, gör också en skillnad mellan förut kända och nyupptäckta fyndigheter, då nämligen i dess § 5 mom. 2 stadgas, att om skärpningspunkten förlagts å område, som varit, men ej längre är föremål för skärpnings- eller gruvdriftstillstånd, får bergmästaren ej själv utfärda skärpningstillstånd, utan skall han översända ansökningshandlingarna jämte eget utlåtande till bergsöverstyrelsen. För att kunna utan personligt besök å platsen å ämbetsrummet avgöra, huruvida en ansökt fyndighet är nyupptäckt eller ej, måste emellertid för närvarande till läget kända fyndigheter inläggas å karta. Detta kan i många fall endast ske, sedan mätningar å platsen företagits. Slutligen torde gent emot andra eventuella sökande deras rätt böra bevaras, som under den tid, inmutningsförbud gällt, upptäckt malmfyndigheter och för myndighet anmält desamma eller begärt koncession för bevarande av sin upptäckarerrätt. Detta torde beträffande sådana fyndigheter, som kunna finnas hava något värde, lämpligast kunna ske genom bestämmande av statsgruvefält för dem, innan den blivande gruvstadgan träder i kraft. Slutligen skulle genom en inventering av dessa i förteckningen angivna fyndigheter och en malmetning för statens räkning innevarande år statsmakterna kunna få en gruvlagstiftningsfrågornas lösning underlättande kännedom, dels om de reella proportionerna mellan de stora

kända malmfyndigheterna i Norrbotten och de fyndigheter, som ännu kunna återstå odisponerade, dels om chanserna att hädanefter uppdaga nya malmfyndigheter av större värde.

Att här i detalj redogöra för anordnandet av en sådan undersökning torde icke vara nödigt. Som ledare för densamma torde böra stå en erfaren malmgeolog, och har jag av chefen för Sveriges geologiska undersökning erfarit, att, ifall undersökningen kommer till stånd, för densamma torde kunna påräknas en lämplig malmgeolog. Emellertid medgiva icke de för geologiska fältarbeten redan beviljade anslagen något större bidrag för denna undersökning än möjligen avlöningen för denne malmgeolog. För avlöning av biträden och hantlangare, för undersökningsarbeten, resekostnader, materiel m. m. behöves ett särskilt anslag. Att i detalj angiva de härför behövliga beloppens storlek torde knappast på förhand vara möjligt, enär ju det först under undersökningens gång kommer att visa sig, vilka slag och kvantiteter av arbeten, som bliva behövliga att utföra. Till ledning för bedömandet av totalsumman torde emellertid kunna tjäna de kostnader, som visat sig åtgå för undersökningen år 1899 av de under senare tid upptäckta malmfyndigheterna inom Jukkasjärvi och vissa delar av Gellivare socken. Anslaget härför, som icke blev överskridet, var 16,000 kronor. För denna summa utfördes dels rätt ingående undersökningar av de fyndigheter, som kunde antagas hava något värde, dels en mera okulär besiktning av andra, som föreföllo värdelösa eller lågo avsides från kommunikationer, dels slutligen en allmänt geologisk undersökning av hela det malmförande området. Den nu ifrågasatta undersökningen, som visserligen berör ett mycket större område, kan emellertid tillgodogöra sig resultaten av nämnda och föregående undersökningar, torde till stor del komma att bestå av okulära besiktningar och endast i ett fåtal fall föranleda dyrbarare undersökningsarbeten och bör därför, även om en del kostnader för malmletning skulle tillkomma, kunna tillfredsställande utföras inom en kostnadsram av 20,000 kronor utöver det, som kan för ändamålet erhållas från geologiska undersökningens anslag för fältarbeten. Av formella skäl torde jag vara förhindrad att i denna motion framställa yrkande även om beviljande av detta anslag, utan kommer jag därför att i en särskild, samtidigt väckt motion hemställa om beviljande av detta anslag.

Genom anställande av en sådan undersökning innevarande år vinnes således å ena sidan, att det mesta möjliga för uppsökande av nya malmer utan dröjsmål sättes i gång, å andra sidan att förberedande åtgärder från statens sida bliva utförda, som äro nödiga förutom själva

utarbetandet av den nya gruvlagstiftningen, innan denna kan träda i kraft och detta vare sig den blir byggd på koncessions- eller inmutningssystem. Härigenom torde det bliva möjligt att redan nästa riksdag skulle kunna antaga förslag åtminstone om upplåtande av malmfyndigheter å sådan kronomark i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, varest inmutningsförbud nu är gällande. Vid sådant förhållande skulle emellertid en förlängning av nämnda förbud ända till den 1 oktober 1917 vara icke blott obehövt utan i flera avseenden skadligt. Till följd av vinterns inbrott skulle i realiteten malmetningen i stort sett få uppskjutas till sommaren 1918, således ett helt år efter lagens eventuella antagande. Men då skulle åter en stark rusning uppstå och sannolikt skulle på en hel del under den förbjudna tiden efter lagens antagande påträffade fyndigheter, varom flere olika personer fått vetskap, inkomma ansökningar från olika håll, och svårigheter, kanske processer för avgörande av vem, som vore rätte upptäckaren, skulle uppstå. Jag skulle därför som ett andra villkor för medgivande av ytterligare förlängning av inmutningsförbudet för enskilda vilja uppställa, att detsammes giltighetstid av denna riksdag icke sättes till senare tidpunkt än den 15 juni 1917. Skulle mot förmodan 1917 års riksdag icke bli i tillfälle till eller kunna enas om att antaga nya bestämmelser för upplåtelse av fyndigheter å ifrågavarande kronojord, kan naturligtvis förbudet förlängas ytterligare, och blir då den lämpligaste giltighetstiden ett år eller till den 15 juni 1918.»

Sådant förbud mot inmutning å viss kronojord, som i det kungl. förslaget stadgas, har som bekant sedan åtskilliga år tillbaka varit gällande i kraft av årligen varandra avlösande lagar.

Frågans tidigare behandling.

I anledning av den kungl. proposition, som ligger till grund för den nu gällande lagen av den 11 juni 1915, väcktes vid 1915 års riksdag av herr Asplund en motion (I: 75), däri hemställdes, att riksdagen ville, i samband med antagandet av den kungl. propositionen, hos Kungl. Maj:t anhålla, att vid den av Kungl. Maj:t utlovade snara utredningen om en bättre och mera stadigvarande lösning av frågan om mineralfyndigheters tillgodogörande största möjliga hänsyn toges, förutom till statens intresse av andel i den direkta ekonomiska vinsten av malmbrytningen, även till behovet av att malmförädlingsföretag kraftigt understöddes.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande lämnade lagutskottet över de på området dittills vidtagna lagstiftningsåtgärder följande översikt:

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 9 saml. 31 häft. (Nr 41.)

»Genom gruvestadgan den 12 januari 1855 stadgades, att vid inmutning å odisponerad kronojord jordägareandelen skulle tillkomma inmutaren, men å kronojord, som upplåtits under ständig besittningsrätt eller anslagits till boställe eller utarrenderats, kronoåbon, boställsinnehavaren eller arrendatorn. Denna bestämmelse övergick sedermera i gruvestadgan den 16 maj 1884. Samma grundsats har även gått över i lagen angående eftersökande och bearbetande av stenkolfyndigheter den 28 maj 1886, enligt vilken å kronojord av sist nämnda tre slag vederbörande innehavare skall tillgodonjuta den avgift, som koncessionsinnehavaren enligt lagen är skyldig utgiva till jordägaren, under det att å annan kronojord koncessionsinnehavaren är från dylik avgift befriad.

I en motion vid 1889 års riksdag fästes uppmärksamheten därpå, att staten i följd av nämnda stadganden ej blott ginge miste om ekonomisk fördel utan även saknade inflytande och kontroll vid gruvors bearbetande å kronans mark. Motionen resulterade i en riksdagens skrivelse av den 15 maj 1889, däri riksdagen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte taga under överbäggande, huruvida det kunde lända till fördel för kronan, att å kronojord, som icke innehades under ständig besittningsrätt eller vore anslagen till boställe eller blivit för kronans räkning till brukning på viss tid åt annan upplåten, kronan tillerkändes rätt att till hälften med inmutaren deltaga i grubarbetet och den därav fallande vinsten.

Den 20 maj 1890 avlät riksdagen en ny framställning i ämnet, däri anhölls, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag om sådan ändring i gruvestadgan, att malm- och andra mineralfyndigheter, vilka efter ändringens fastställande bleve upptäckta å kronojord, som ej vore under ständig besittningsrätt upplåten, måtte på det för staten gagneligaste sätt kunna disponeras.

De sålunda väckta frågorna fingo en lösning genom lagen den 20 oktober 1899. Enligt denna skall å kronojord, som under ständig besittningsrätt innehåves eller är till boställe anslagen, kronoåbon eller boställshavaren fortfarande tillgodonjuta jordägareandelen, varemot den å annan kronojord tillkommer kronan. Denna kronans jordägareandel skall jämlikt kungörelse den 20 oktober 1899 utbjudas på arrende åt enskilda för en tid av 20 år, därvid gäller, att i allmänhet anbud ej får antagas, om det lyder å mindre än en femtiondedel av värdet av brutna och uppförade inmutningsbara ämnen. Kommer arrendeavtal ej till stånd, skall, där ej Konungen för särskilt fall annorlunda förordnar, jordägareandelen lämnas obegagnad, och får enligt lagen inmutaren då tillgodonjuta densamma mot avgäld till kronan, motsvaraude

en sjuttiofemtedel av värdet av brutna och uppfordrade inmutningsbara ämnen.

Sedan år 1902 har frågan om lämpligheten av ett upphävande av inmutningsrätten å viss kronojord varit föremål för behandling av statsmakterna. I nådigt brev den 28 februari 1902 anbefalldes Kungl. Maj:t kommerskollegium att efter hörande av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län samt bergmästaren i norra distriktet inkomma med utlåtande, huruvida och i vilken omfattning inmutningsrätten syntes kollegium böra upphävas eller tills vidare suspenderas. Närmaste anledningen till denna åtgärd var, såsom i det nådiga brevet framhålles, att inmutningsrätten, sådan den utövats inom Norrbottens län, funnits kunna föranleda till en osund spekulation och andra betänkliga missförhållanden.

Berörda missförhållanden blevo även av riksdagen uppmärksammade. Riksdagen ansåg, att, i avbidan på frågans fullständiga utredande, provisoriska åtgärder borde vidtagas för att, så vitt ske kunde, förhindra, att förhållandena förvärrades, och antog därför för sin del, med föranledande av enskilda motioner, en lagbestämmelse, enligt vilken inom Norrbottens län inmutningsrätten å kronojord, som ej under ständig besittningsrätt innehades eller vore till boställe anslagen, förbehölls kronan ensam. Denna lagbestämmelse, vars antagande riksdagen i skrivelse den 21 maj 1902 för Kungl. Maj:t tillkännagav, blev den 6 juni samma år av Kungl. Maj:t sanktionerad.

Den sålunda tillkomna provisoriska lagstiftningen har sedermera alltjämt årligen förnyats och är sedan år 1907 utsträckt att gälla även för Jämtlands och Västerbottens län.

Försök till lösning av frågan om en ny ordning för gruvdrift å kronojord hava gjorts genom kungl. propositioner, framlagda vid riksdagarna 1909 och 1910. Kärnpunkten i dessa förslag har varit, att i gruvestadgan skulle intagas förbud mot inmutning å all annan kronojord än sådan, som innehades under ständig besittningsrätt eller vore till boställe anslagen. Vid sidan härav skulle utfärdas särskilda bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande av malmfyndighet å sådan kronojord, därå inmutning ej finge ske, väsentligen gående därpå ut, att möjlighet skulle beredas envar svensk medborgare att vinna rätt att bedriva undersökningsarbete å dylik jord och, om han därvid funnit fyndighet vara arbetsvärd, få en viss rätt att på bestämda villkor erhålla Konungens tillstånd till densammes tillgodogörande. För upplåtelsen skulle till kronan erläggas dels en årlig jordskyld, dels ock en avgäld (royalty) bestämd till viss procent av avkastningen, och staten

skulle tillförsäkras rätt att efter viss tid på närmare angivna villkor inlösa gruvanläggningen. Bland övriga bestämmelser anmärkes här, att Konungen skulle äga att vid meddelandet av tillstånd till gruvdriften föreskriva, det järnmalm, som ur den upplåtna fyndigheten vunnas, icke eller allenast i viss omfattning finge såsom råvara exporteras ur landet.

Dessa förslag lyckades emellertid icke vinna riksdagens bifall. Enligt föredragande departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet vid föredragningen i statsrådet av 1910 års förslag ansågs utgången i riksdagen år 1909 icke hava berott på några principiella betänkligheter mot de framlagda förslagen, utan syntes fast hellre tydligt, att riksdagen förväntade, att förslagen, efter att hava i vissa hänseenden fullständigats, skulle ånyo till riksdagens prövning framläggas. Av sådan anledning framlades förslagen för 1910 års riksdag med allenast vissa ändringar, som i detta sammanhang ej kräva uppmärksamhet.

Vid behandlingen i riksdagen år 1910 framträdde emellertid en djupare gående meningsskiljaktighet. Sammansatta lag- och jordbruksutskottet hade i sitt utlåtande i ärendet uttalat, att det syntes utskottet, som om de principer, vilka kommit till uttryck i de framlagda förslagen, vore i det hela tillfredsställande, när man ville upphäva inmutningsrätten, och att utskottet funne sig kunna i huvudsak ansluta sig till det nya system, som i förslagen vunnit uttryck. Utskottet hade dock funnit anledning att mot förslagen framställa vissa anmärkningar, på grund av vilka utskottet ansett en omarbetning av förslagen erforderlig, vilken icke lämpligen kunnat av utskottet verkställas. Utskottet ansåg sig förty böra avstyrka bifall till förslagen i föreliggande skick. Denna utskottets hemställan blev ock av första kammaren bifallen. Andra kammaren däremot anslöt sig till en vid förenämnda utlåtande fogad reservation, däri bifall till förslagen avstyrktes på den grund att en ny i stort sett enhetlig gruvlagstiftning borde komma till stånd, byggd på den principen, att mineralier, i den mån de ej redan vore tagna i bruk av enskilda, skulle närmast falla inom statens intresseområde, oavsett om fyndigheten låge på kronans eller enskildas mark, och att gruvlagstiftningen alltså borde grundas väsentligen å ett koncessionssystem. Det lär vara antagligt, att i den sålunda yppade meningsskiljaktigheten är att söka den väsentliga orsaken till att frågan därefter allt hittills fått vila.»

Efter att hava lämnat denna överblick över frågans tidigare historia, förklarade sig utskottet hava med tillfredsställelse av den kungl. propositionen inhämtat, att Kungl. Maj:t hade för avsikt att inom den närmaste framtiden återupptaga arbetet för lösning av de svävande

frågorna på gruvlagstiftningens område. Då anledning finnes att antaga, att de av motionären anförda synpunkter därvid komme att vinna tillbörligt beaktande, hemställde utskottet, med tillstyrkande av den kungl. propositionen, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd, och beslöt riksdagen i enlighet härmed.

Vid innevarande riksdag har den i nyss omförmälda motion berörda frågan redan varit föremål för behandling av riksdagen. I tvenne likalydande motioner, väckta den ena i första kammaren av herr Asplund (I: 93) och den andra i andra kammaren av herr Berg i Munkfors (II: 214), hade nämligen hemställts, att riksdagen måtte besluta i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att vid den blivande utredningen om en slutgiltig lösning av frågan om malmfyndigheters tillgodogörande största vikt måtte läggas därpå, att malmerna förädlas inom landet, samtidigt med att statens rätt som jordägare och intressent i övrigt fullt tillgodoses.

Första kammarens andra tillfälliga utskott, dit herr Asplunds sistnämnda motion hänvisats, avstyrkte bifall till densamma av anledning, dels att frågan om de norrländska malmfyndigheternas tillgodogörande genom malmförädling inom landet redan vore under utredning av en hösten 1913 tillsatt kommission dels ock att Kungl. Maj:t den 10 mars 1916 uppdragit åt en kommitté att verkställa förnyad allsidig granskning och omarbetning av de här ovan omförmälda, för 1910 års riksdag framlagda förslagen till ordnande av frågan om tillgodogörande av mineralfyndigheter å kronojord samt att i samband därmed verkställa en revision av gruvestadgan. Vid denna utredning och revision komme, enligt utskottets mening, statens intressen att bliva vederbörligen beaktade. Med avslag å utskottets hemställan beslöt emellertid första kammaren att för sin del bifalla motionärens skrivelseförslag. På hemställan av andra kammarens fjärde tillfälliga utskott har sedermera jämväl andra kammaren fattat enahanda beslut.

Herr Asplund har i nu förevarande motion yrkat, att riksdagens bifall till den kungl. propositionen nr 146 skulle göras beroende av tvenne villkor: dels att den ifrågasatta inskränkningen i inmutningsrätten skulle gälla allenast till den 15 juni 1917 i stället för, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, den 1 oktober samma år, dels ock att för kronans räkning ofördröjligen verkställdes undersökning av å ifrågavarande kronojord belägna, ej utmålslagda men till sitt läge kända fyndigheter jämte malmletning å närliggande områden. Enligt motionärens åsikt

*Utskottets
yttrande.*

skulle, därest i avvaktan på den utredning, som av den nu tillsatta kommittén kunde förebringas, inmutningsrätten å ifrågavarande kronojord ej för närvarande ansåges böra frigivas, det allmännas intresse av att nya mineralfyndigheter, speciellt fosforfattig järnmalm, uppsöktes, i allt fall bliva tillgodosett, om en sådan undersökning igångsattes. Ja undersökningen kunde tilläventyrs möjliggöra, att förslag om upplåtande av malmfyndigheter å nu förbuden mark kunde föreläggas redan 1917 års riksdag; det i den kungl. propositionen föreslagna förbudet skulle i så fall kunna upphöra redan under sommaren 1917. Men undersökningen skulle jämväl äga betydelse för revisionen av gruvlagstiftningen; därest man härvid, i enlighet med 1910 års förslag, komme att i fråga om förvärvet av rätt till malmfyndighet göra skillnad mellan nyupptäckta fyndigheter och tidigare inmutade men övergivna fyndigheter, vore det av vikt, att dessa senare funnes å karta inlagda och beskrivna. — I en annan motion (nr 106), som hänvisats till jordbruksutskottet, har herr Asplund hemställt, att riksdagen, under förutsättning att berörda undersökning av riksdagen beslutas, måtte för täckande av de kostnader för densamma, som ej kunna bestridas av till Sveriges geologiska undersöknings fältarbeten redan beviljade medel, anslå ett belopp av högst tjugutusen kronor att utgå under innevarande år av tillgängliga medel.

Syftet med motionärens nu ifrågavarande framställningar synes vara väsentligen detsamma, som avsågs med den av honom väckta motion (nr 93), för vilken ovan redogjorts och som redan tillvunnit sig riksdagens bifall. De ytterligare åtgärder i nämnda syfte, som motionären i förevarande motion föreslår riksdagen att vidtaga, finner sig lagutskottet icke böra förorda. Till en början vill utskottet anmärka, att motionärens yrkanden, sådana de i motionen framlagts, redan av formella skäl icke torde kunna vinna bifall; ett tillmötesgående av motionärens hemställan skulle enligt utskottets mening kunna ske endast på så sätt, att riksdagen bifölle den kungl. propositionen med den ändring, att förbudet mot inmutning skulle gälla allenast till den 15 juni 1917, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om verkställande av den i motionen omförmälda undersökning. Vad emellertid först beträffar den ifrågasatta förkortningen av förbudets giltighetstid, synes icke något stå att vinna genom att en dylik åtgärd redan i frågans nuvarande läge vidtages. Därest den ovan omförmälda, för behandling av frågan om tillgodosgörande av malmfyndigheter å kronojord samt för revision av gruvstadgan tillsatta kommitténs blivande utredningar därtill föranleda, och kommitténs arbetsresultat, såsom önskligt vore, kommer att föreligga i

så god tid, att förslag i ämnet kan föreläggas redan nästa års riksdag, innefattar tydligen ett bifall till Kungl. Maj:ts nu framlagda proposition icke något hinder mot att bringa förbudet ur kraft vid den tidpunkt motionären föreslagit eller som eljest kan befinnas lämplig. Vid sådant förhållande synes det utskottet icke föreligga tillräckliga skäl att i fråga om förbudets giltighetstid avvika från vad Kungl. Maj:t föreslagit. Utskottet vill emellertid framhålla önskvärdheten av, att kommittéutredningen i görligaste mån påskyndas.

Beträffande åter den av motionären föreslagna undersökningen, lär det kunna förväntas, att den tillsatta kommittén vid fullgörandet av sitt uppdrag tager tillbörlig hänsyn till den skrivelse, som, enligt vad ovan erinrats, riksdagen redan beslutat avlåta till Kungl. Maj:t och som utan tvivel kommer att till kommittén remitteras. Frågan, huruvida och på vad sätt en undersökning av den art, motionären avser, bör verkställas, kommer givetvis i detta sammanhang att av kommittén tagas under omprövning. Skulle därvid befinnas lämpligt, att undersökning kommer till stånd, lär Kungl. Maj:t säkerligen föranstalta härom; kostnaden för undersökningens påbörjande torde kunna bestridas av medel som, på sätt i motionen erinras, redan stå till Kungl. Maj:ts förfogande. Det torde därför enligt utskottets mening icke för närvarande föreligga anledning för riksdagen att hos Kungl. Maj:t härom göra framställning.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

1:o) att Kungl. Maj:ts proposition nr 146 med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten må av riksdagen bifallas, och

2:o) att herr Asplunds ifrågavarande motion nr 105 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 maj 1916.

På lagutskottets vägnar:

NILS ALEXANDERSON.